

УДК: 336; DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-141-148

Обиденко Г.О., аспірант
ПВНЗ «Європейський університет»

ПРАКТИЧНІ ВИМІРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті автором наводяться результати практичного застосування запропонованої методики оцінки рівня економічної безпеки підприємств, а також складові за індикаторами, які дають можливість провести економічну оцінку наслідків впливу внутрішніх і зовнішніх факторів та загроз на економічну безпеку підприємства з урахуванням несприятливого ринкового середовища. Виокремлено сім складових, які характеризують фінансову, виробничу, кадрову, правову, силову, ринкову та екологічну компоненти економічної безпеки.

Ключові слова: фінансова складова, виробнича складова, кадрова складова, екологічна складова, ринкова складова, соціальна складова, силова складова, рівень економічної безпеки.

JEL code classification: M21, Q14, Q19

Obydenko H. O., post-graduate student
PHEE "European University"

PRACTICAL DIMENSIONS OF ECONOMIC SAFETY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract. Existing approaches to identifying factors influencing and assessing the level of economic security of the enterprise are ambiguous and make it impossible to form a unified methodological approach to assessing and forecasting the level of economic security of the enterprise, according to which there is a need to develop practical recommendations for determining the level of economic security -with consideration of risks.

The purpose of the article is to develop practical aspects of determining the level of economic security of an agricultural enterprise by functional components and to develop recommendations for improving its level.

The problem of assessing the level of economic security of agricultural enterprises is in the process of development, which necessitates its comprehensive solution, taking into account current trends in enterprise development, the use of new technologies and problems caused by current crises. There are many approaches in the scientific literature to determine the level of economic security of the enterprise, the main disadvantage of which is not taking into account the characteristics of individual industries, so these methods need constant improvement. We have developed our own methodology for assessing the level of economic security, taking into account both the specifics of the agricultural sector and the risks associated with them. The author presents the results of practical application of the proposed method of assessing the level of economic security of enterprises, as well as components of indicators that allow economic assessment of the effects of internal and external factors and threats to economic security of the enterprise taking into account unfavorable market environment. Seven components have been identified that characterize the financial, production, personnel, legal, force, market and environmental components of economic security.

Key words: financial component, production component, personnel component, ecological component, market component, social component, power component, level of economic security.

Вступ. Існуючі підходи щодо виявлення факторів впливу та оцінки рівня економічної безпеки підприємства є неоднозначними та унеможливають формування єдиного методичного підходу до оцінювання та прогнозування рівня економічної безпеки підприємства, відповідно до чого виникає потреба у розробці практичних рекомендацій щодо визначення рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробці теоретичних основ економічної безпеки підприємства присвячено достатню кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Ареф'євої О., Андрущенко М., Васильців Т., Гейця В., Гічової Н., Дубецької С., Діденко Є., Жаліла Я., Заблудської І., Ілляшенка С., Камішикової Є., Капустіна Н., Ковальова Д., Козаченка Г., Круша П. Користіна О., Кузен-

ко Т., Лисенка Ю., Лойко В., Лоханової Н., Ляшенко О., Мігус І., Олійникова Є., Озаріної О. Плетнікової І., Подлужної Н., Покропивного С., Пономарьова В., Руденко І., Судакова О., Сухорукова А., Соловійова А., Сухорукової Т., Шличков В. та ін. Проте, серед проблем забезпечення економічної безпеки підприємств можна назвати відсутність загальноприйнятої методики комплексної оцінки економічної безпеки підприємства.

Мета статті полягає у розробці практичних аспектів визначення рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства за функціональними складовими та розробці рекомендацій щодо підвищення його рівня.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до запропонованого методичного підходу щодо оцінювання функціональних складових

економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, який полягатиме у мінімізації кількості функціональних складових економічної безпеки, що дозволить уникнути подвійного врахування показників, формуванні системи індикаторів по кожній функціональній складовій економічної безпеки, виокремленні зон безпеки (небезпеки) сільськогосподарських підприємств, розробці градаційних шкал та алгоритму врахування ризиків по кожній з функціональних складових, що дозволяє не тільки в повній мірі врахувати особливості функціонування підприємств сільського господарства, а й забезпечити здатність об'єктивно охарактеризувати стан небезпеки або ж безпеки було отримано зведені ряди динаміки індикаторів, на основі яких визначено рівень складових економічної безпеки підприємства (рис.1).

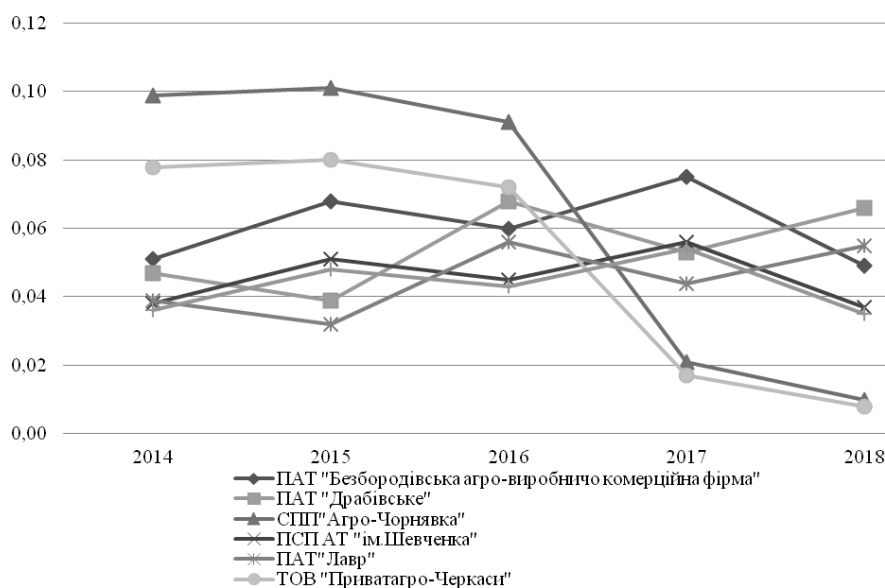

Рис.1. Значення рівня фінансової складової економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (розрахунки автора)

Відсутності усталеної тенденції до зростання значень рівня фінансової складової економічної безпеки з урахуванням впливу ризиків протягом 2014-2018 рр. усіх досліджуваних сільськогосподарських підприємств Черкаської області, що є наслідком реалізації цілої низки фінансових ризиків і загроз зумовлених загальною нестабільністю у 2013-2014 рр., зменшенням обсягів доходу через зниження рівня купівельної спромож-

ності покупців, збільшенням фінансових витрат підприємств, зниженням рівня фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємств.

Проведене оцінювання індикаторів виробничої складової економічної безпеки сільськогосподарських дозволило отримати значення рівня виробничої складової економічної безпеки, які представлено на рис.2.

Протягом аналізованого періоду значення рівня виробничої складової економічної безпеки всіх досліджуваних сільськогос-

подарських підприємств коливаються, що свідчить про відсутність усталеної тенденції до збільшення показника.

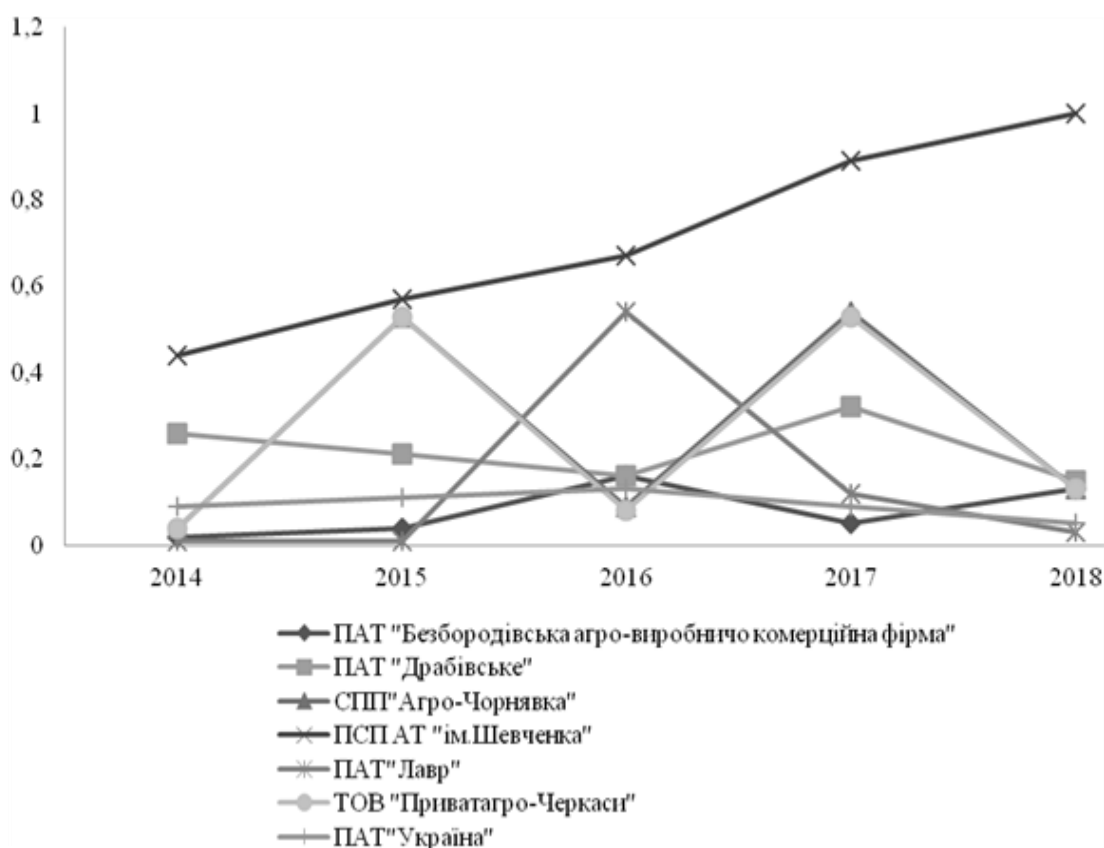

Рис. 2. Значення рівня виробничої складової економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (розрахунки автора)

Отримані значення рівня виробничої складової економічної безпеки досліджуваних сільськогосподарських підприємств дозволяють зробити наступні про те, що всі досліджувані сільськогосподарські підприємства Черкаської області за винятком ПСПАТ «ім.Шевченка» мають низький рівень виробничої складової економічної безпеки, що є наслідком незадовільного стану основних засобів: внаслідок інфляційних процесів та стрімкого зростання цін на продукцію промисловості і будівництва, що використовується в сільському господарстві, нагромаджена в амортизаційному фонді сума коштів на час повного зносу об'єктів основних ви-

робничих засобів не відповідає їх відновній вартості за новими цінами; використання аграрними підприємствами орендованих основних засобів унеможливає формування амортизаційного фонду для їхнього відтворення; уповільнення створення нових типів вітчизняної техніки і низькі темпи впровадження створених знижують можливості доступу аграрних підприємств до більш дешевої техніки; низький рівень ефективності використання основних засобів через їх зношеність.

Значення рівня кадрової складової економічної безпеки представлено на рис.3.

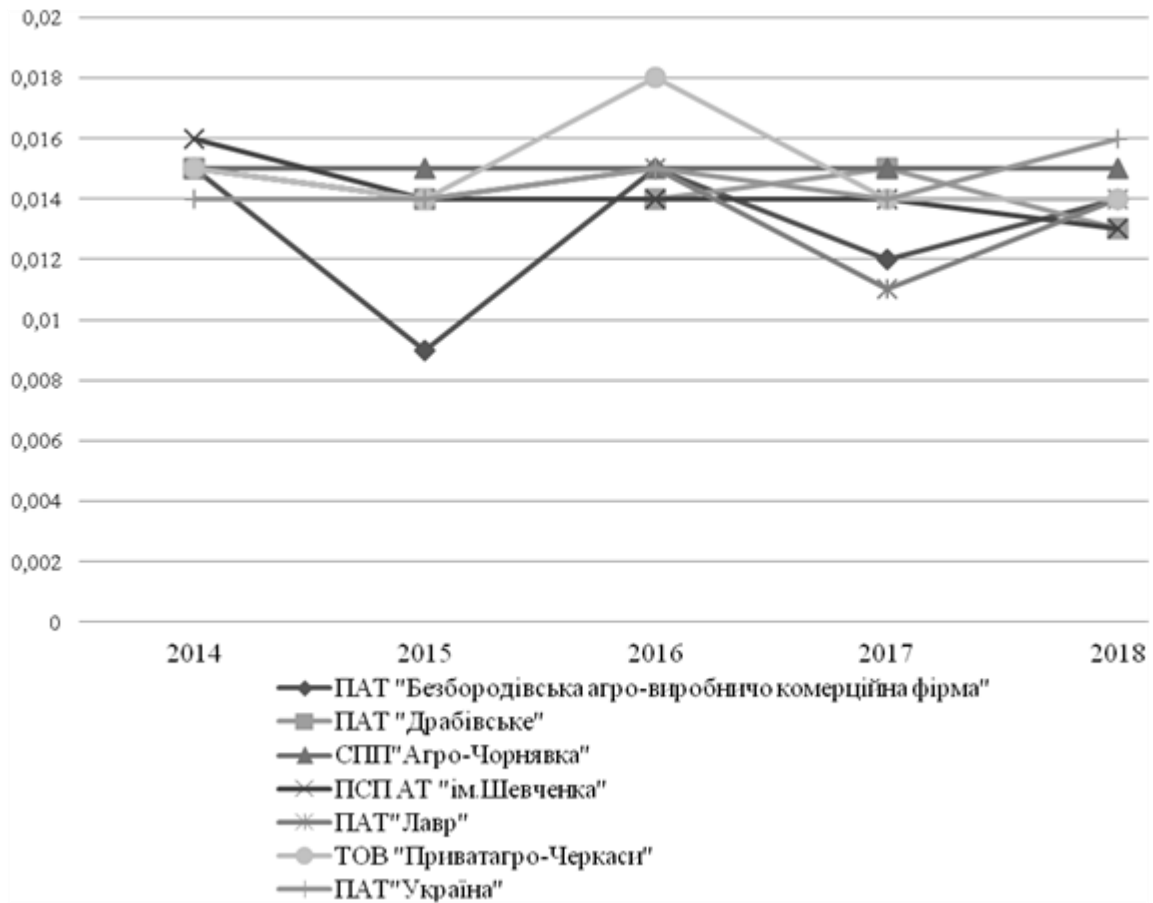

Рис. 3. Значення рівня кадрової складової економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (розрахунки автора)

Безумовно катастрофічно низькими є значення рівня кадрової складової економічної безпеки всіх без винятку сільськогосподарських підприємств коливається в межах від 0,009 до 0,016 протягом 2014-2018 рр., що свідчить про нестачу кадрів яка обумовлена в першу чергу низькими заробітними платами та міграцією населення за кордон.

Серед основних причин дефіциту висококваліфікованих робітників і фахівців у сільському господарстві, за даними науковців, наступні: 1) відсутність державної концепції

підготовки інноваційних кадрів відповідно до потреб економіки; 2) відсутність бази накопичених якісних та прогресивних знань і механізму їх передавання молододосвідченим працівникам; 3) пасивність самих роботодавців щодо забезпечення умов належної підготовки кадрів підвищення їх професійного рівня [1, с. 120].

Значення рівня екологічної складової економічної безпеки представлено на рис.4.

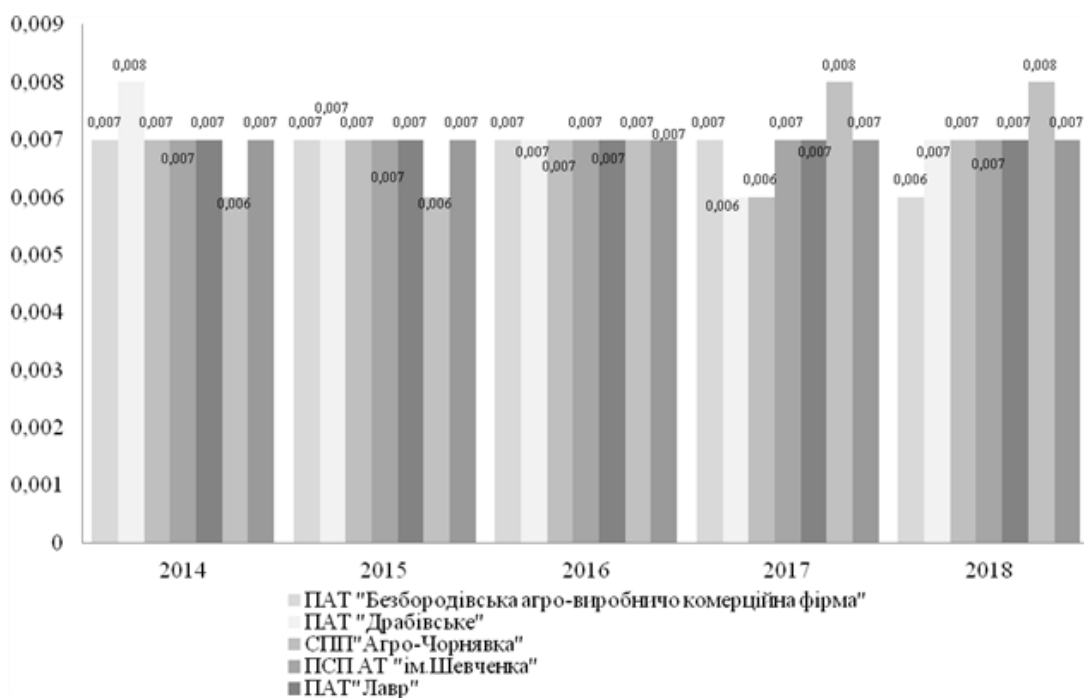

Рис. 4. Значення рівня екологічної складової економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (розрахунки автора)

З огляду на те, що всі досліджувані підприємства ведуть свою господарську діяльність на території Черкаської області вважаємо за можливе узагальнити висновки щодо отриманих результатів.

Низькі значення рівня екологічної складової економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (0,006-0,008) обумовлені збільшенням питомої ваги ріллі у загальній площі сільськогосподарських угідь що вказує на вже існуючу загрозу родючі землі, оскільки, найбільше піддається ерозії, зменшенню поживних речовин, зниженню якості, тощо.

Крім негативних наслідків для природи, використання мінеральних добрив також погіршує якість сільськогосподарської продукції та створює загрозу для біорізноманіття і здоров'я людей. З азотних, суперфосфатних та інших типів добрив у ґрунт у більших кількостях мігрують нітрати, сульфати, хлориди та інші сполуки. Це призводить до порушення біогеохімічного круговороту азоту, фосфору та деяких інших елементів. Екологічні наслідки цього порушення найбільшою мірою проявляються у водному середо-

вищі, зокрема при формуванні евтрофії, яка виникає при змиві з ґрунтів надлишкової кількості азоту, фосфору та інших елементів [2, с.112-113].

Значення рівня ринкової складової економічної безпеки представлено на рис.5.

Рівень ринкової складової економічної безпеки ПАТ "Безбородівська агро-виробничо комерційна фірма" у 2014-2018 рр. коливався в межах від 2,1% до 9,3%; ПАТ "Драбівське" від 3,6-5,2%; СПП "Агро-Чорнявка" від 9,9-16,5%; ПСПАТ "ім.Шевченка" від 10,0-12,9%; ПАТ "Лавр" 9,7-11,7%; ТОВ "Приватагро-Черкаси" 13,2-15,4% та ПАТ "Україна" 4,7-5,2%, що зумовлено відсутністю усталеної тенденції до підвищення або ж утримування частки ринку даних підприємств, послабленням конкурентних позицій, що є наслідком низької рівня можливостей підприємства до задоволення запитів продовольчого ринку, неефективності рекламної політики, показники яких мають занадто низькі значення.

Значення рівня соціальної складової економічної безпеки представлено на рис.6.

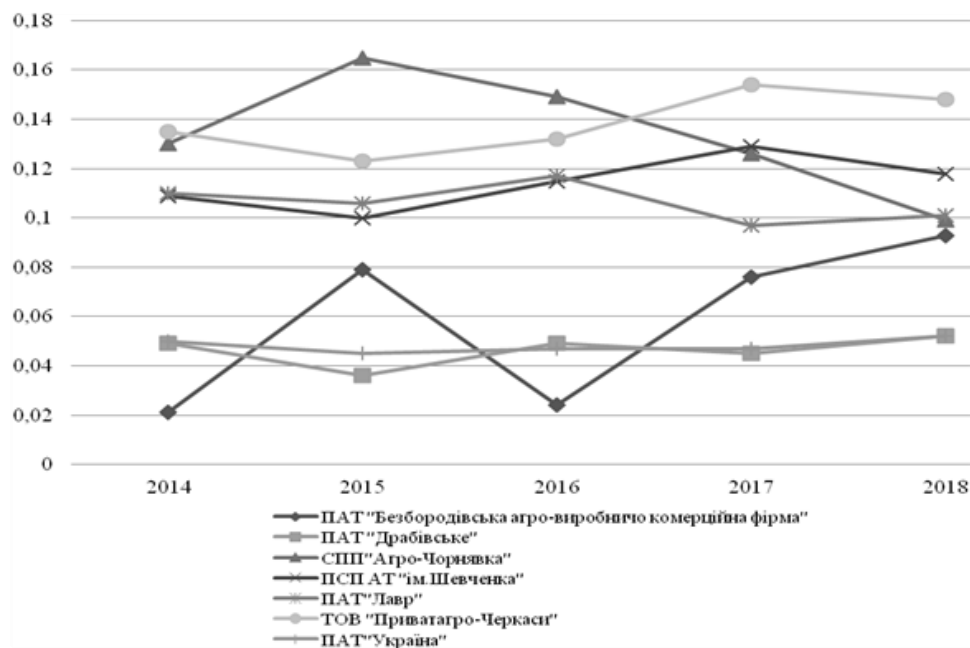

Рис. 5. Значення рівня ринкової складової економічної безпеки сільсько-господарських підприємств (розрахунки автора)

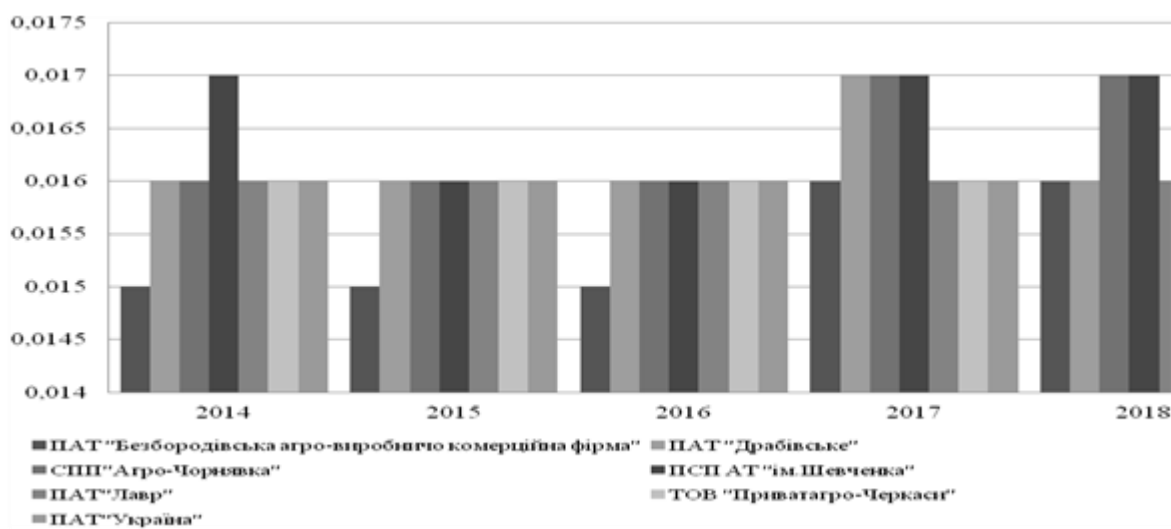

Рис.6. Значення рівня соціальної складової економічної безпеки сільсько-господарських підприємств (розрахунки автора)

Низькі значення рівня соціальної складової економічної безпеки всіх досліджуваних сільськогосподарських підприємств Черкаської області обумовлені незначними обсягами витрат підприємств на соціальний захист працівників, тобто, має місце пасивна соціальна політика.

Так, у структурі витрат на соціальний розвиток ПАТ "Безбородівська агро-виробничо

комерційна фірма", ПАТ "Драбівське", ПСП АТ "ім.Шевченка", ТОВ "Приватагро-Черкаси" та ПАТ"Україна" переважають витрати на компенсаційні виплати (близько 20%), витрати на допомогу на лікування та відрахування місцевій профспілковій організації становлять 8-10%, витрати на культурно-освітні заходи, допомогу пенсіонерам, на поховання та на утримання інших закладів не

перевищують 2%, проте, обсяги витрат були майже однаковими протягом досліджуваного періоду.

Отримані результати дозволяють визначити рівень економічної безпеки сільськогосподарських підприємств Черкаської області (рис.7).

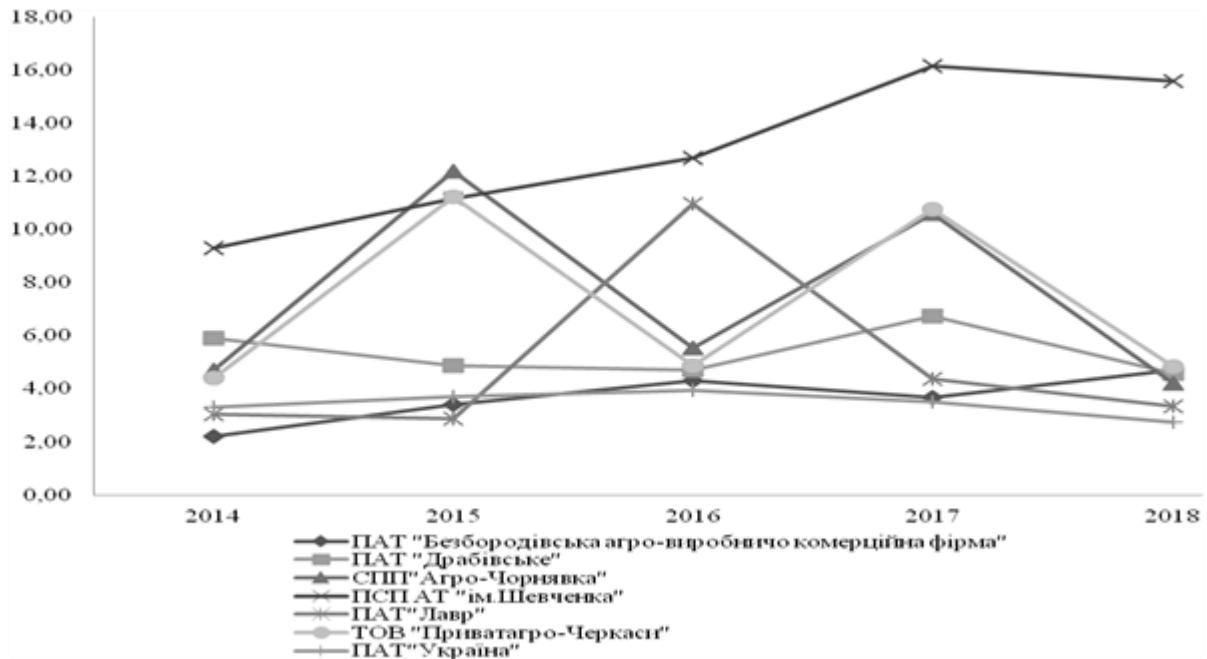

Рис.7. Рівень економічної безпеки сільськогосподарських підприємств (розрахунки автора)

Рівень економічної безпеки ПАТ "Безбородівська агро-виробничо комерційна фірма" коливався в межах від 2,19% у 2014 році до 4,69% у 2018 році; ПАТ "Драбівське" від 4,71% до 6,74%; СПП "Агро-Чорнявка" від 4,20% до 12,20%; ПСПАТ "ім.Шевченка" від 9,30% до 16,17%; ПАТ "Лавр" від 2,86% до 10,94%; ТОВ "Приватагро-Черкаси" від 4,39% до 11,23% та ПАТ "Україна" від 2,74% до 3,94%.

Висновки. Розроблену методику було застосовано на семи сільськогосподарських підприємствах Черкаської області та виявлено, що низький рівень економічної безпеки всіх підприємств більшою мірою обумовлений критично низькими значеннями фінансової, виробничої,

кадрової, екологічної, ринкової та соціальної складових, які є результатом: нераціонального використання земельних ресурсів (низький рівень внесення мінеральних добрив), відсутністю програм розвитку та модернізації виробництва, зниження інноваційної активності підприємств; зростання собівартості виробництва продукції, зниження продуктивності праці, зростання плінності кадрів та слабка матеріальна і нематеріальна мотивація; обмеженість власних фінансових ресурсів, неможливість отримання кредитних ресурсів і зростання кредитного ризику; недостатньо швидке й гнучке реагування на вимоги ринку; надання неконкурентоспроможних товарів/послуг, неспроможність цінової конкуренції та низька якість продукції.

Література:

1. Турчина С.Г. Кадрове забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств / С.Г. Турчина // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. – Т.1. – С. 118–121.
2. Ужва А. М. Оцінка екологічних показників сталого розвитку сільського господарства регіону [Текст] / Алла Миколаївна Ужва // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – № 3. – С. 107-114. – ISSN 2415-8453.
3. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств : монографія / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К. : Видво Європейського університету, 2004. – 170 с.
4. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

5. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
6. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства [Текст]: підручник / С. Ф. Покропивного. – К: КНЕУ, 2001. — 526 с.
7. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В.М. Геєць. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 240 с.
8. Нагорна І. І. Оцінка стійкості економічної безпеки промислового підприємства / І. І. Нагорна // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 249-250.
9. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова та ін. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с.
10. Франчук В.І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: монографія / В.І. Франчук – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 440 с.

Reference:

1. Turchina S.H. (2011) Kadrove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 3. Т.1, pp. 118–121 [in Ukrainian].
2. Uzhva A. M. (2017) Otsinka ekolohichnykh pokaznykiv staloho rozvytku silskoho gospodarstva rehionu [Tekst]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*. Tom 2. № 3, pp. 107-114. – ISSN 2415-8453 [in Ukrainian].
3. Arefieva O.V., Kuzenko T.B. (2004) Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: monohrafiia. K.: Vydvo Yevropeiskoho universytetu, 170 p. [in Ukrainian].
4. Kozachenko H.V., Ponomarova V.P., Liashenko O.M. (2003) Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia. K.: *Libra*, 280 p. [in Ukrainian].
5. Vasyltsiv T.H. (2008) Ekonomichna bezpeka pidpriemnystva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia: monohrafiia. *Lviv : Aral*, 384 p. [in Ukrainian].
6. Pokropyvnyi S. F. (2001) Ekonomika pidpriemstva [Tekst]: pidruchnyk. K: *KNEU*, 526 p. [in Ukrainian].
7. Heiets V. M. (2006) Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo: monohrafiia. *Kh.: INZhEK*, 240 p. [in Ukrainian].
8. Nahorna I. I. (2008) Otsinka stiikosti ekonomichnoi bezpeky promysloвого pidpriemstva. *Ekonomichnyi prostir*. № 9, pp. 249-250. [in Ukrainian].
9. V.M. Heiets, M.O. Kyzym, T.S. Klebanova [ta in.] (2006) Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo: monohrafiia. *Kharkiv: VD "INZhEK"*, 240 p. [in Ukrainian].
10. Franchuk V.I. (2010) Osoblyvosti orhanizatsii systemy ekonomichnoi bezpeky vitchyznianskykh aksionernykh tovarystv v umovakh transformatsiinoy ekonomiky: monohrafiia. *Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav*, 440 p. [in Ukrainian].